

Izložba *Segestika i Siscija – naselje s početka povijesti*

u Arheološkom muzeju u Zagrebu

Prikaz izložbe

U Arheološkom muzeju u Zagrebu od 24. veljače do 4. svibnja 2024. godine postavljena je izložba *Segestika i Siscija – naselje s početka povijesti*. Autor izložbe je Ivan Drnić, muzejski savjetnik Arheološkog muzeja u Zagrebu. Otvorenje je bilo planirano za 20. ožujka 2020, ali je odgođeno zbog pandemije korona virusa i potresa u Zagrebu. Kako u Zagrebu uvjeti to nisu dopuštali, izložba je između listopada 2020. i ožujka 2023. dva puta predstavljena javnosti kao gostujuća izložba u Gradskom muzeju Sisak i Arheološkom muzeju Osijek. O tome je snimljen i kratki dokumentarni film „Broken Exhibition” posvećen samoj izložbi, u režiji Simona Bogojevića Naratha i produkciji studija Neo Kenges, koji se može pogledati na stranicama Arheološkog muzeja (<https://www.amz.hr/hr/virtualni-muzej/film/broken-exhibition/>). Postav izložbe čini dvjestotinjak predmeta koji su dio zbirke Arheološkog muzeja u Zagrebu, Gradskog muzeja Sisak i Mađarskog nacionalnog muzeja. Cilj je izložbe prikazati razvoj i život isprva malenog brončanodobnog naselja smještenog na ušću Kupe u Savu, a kasnije jednog od željeznodobnih centara savsko-dravskog međurječja, i to kroz devet tematskih cjelina. Izložba je popraćena i dvojezičnim katalogom čije tekstove potpisuje jedanaest domaćih i stranih stručnjaka iz različitih polja arheologije i stare povijesti (<https://www.amz.hr/hr/usluge/nakladnistvo/katalozi-izlozbi-i-vodici/katalog-segestika-i-siscija/>).

Prva tematska cjelina – naziva *Segestika i Siscija – naselje s početka povijesti* – pruža kratak osvrt o najranijim spomenima stanovnika panonskoga prostora, najranijim zapisima toponima Segestika i Siscija te o prvim epigrafskim spomenicima s istim toponimima. Panonce prvi puta spominje povjesničar Polibije u 2. st. pr. Kr, dok prve konkretnije informacije o panonskom prostoru daje geograf Strabon početkom 1. st. Na njih se kasnije nastavlja autori poput Apijana i Kasija Diona. Jedini do sada poznati epigrafski spomen Segestike nalazi se na olovnoj pločici koja je služila kao robna markica u proizvodnji tkanina, a okvirno se, zbog nedostatka arheološkog konteksta samog nalaza, smješta u prva dva stoljeća Rimskog Carstva. Najraniji epigrafski spomen toponima Siscija natpis je na amfori za prijevoz garuma (tip Dressel 8) datiranoj u početak 1. st.

Druga tematska cjelina – *Početak* – govori o nastanku naselja koncem 2. tisućljeća pr. Kr. Posebno je istaknuta važnost rijeke Kupe, kako u zemljopisnom, tako i u ritualnom kontekstu jer je arheološki potvrđeno odlaganje predmeta u Kupi.

Odlaganje predmeta, uglavnom oružja, kao zavjetnih darova u vodu bila je raširena praksa u vrijeme brončanog doba diljem srednjoeuropskog bazena, a vrhunac ova praksa doživljava u kasnom brončanom dobu. Od pronađenih deponiranih predmeta ističu se dva mača s jezičastom drškom. Na temelju arheološkog materijala pronađenog na lokalitetu Pogorelac-Keltsko, a koji datira iz cijelog 1. tisućljeća pr. Kr, pretpostavlja se da je taj lokalitet bio jezgra buduće Segestike. Iz tog najranijeg perioda naselja potječu i zlatni torkvesi iz Mađarskog nacionalnog muzeja, datirani u 12–11. stoljeće pr. Kr. Izrađeni su od upletene i prekovane zlatne žice mjestimice raskovane u pravokutne dijelove. Služili su kao darovi, miraz

ili predmet razmjene uglednika kasno brončanodobnih zajednica, a ovdje se po prvi puta ti ekskluzivni predmeti predstavljaju hrvatskoj javnosti.

Pretpostavljene faze naseljavanja izložene su u dijelu izložbe *Dinamika naseljavanja*, gdje se navode i okvirne faze razvoja Segestike: kraj brončanog doba i početak starijeg željeznog doba (1100–550. g. pr. Kr.), mlađa faza starijeg željeznog doba i početak/sredina mlađeg željeznog doba (550–200/150. g. pr. Kr.) i sredina/kraj mlađeg željeznog doba (200/150–35. g. pr. Kr.). Jezgra starijeg željeznodobnog naselja, pretpostavljene površine od 3 do 4 hektara, nalazila se, kako je već spomenuto, na lokalitetu Pogorelac-Keltsko, na desnoj obali Kupe, odakle se u 2. st. pr. Kr. širi i na suprotnu, lijevu obalu rijeke.

Cjelina *Proizvodnja i priprema hrane u sisačkom željeznodobnom naselju* bavi se prehranom segestanske zajednice. Na temelju biljnih i životinjskih ostataka znamo da su stanovnici u prehrani koristili proso, bob, žir i meso divljih životinja (jelena, divlje svinje i srne). Od domaćih životinja najvažnije su bile svinje i goveda, dok su ovce i koze uzgajane u manjoj mjeri. Lov predstavlja glavno sredstvo namirivanja hrane, no iako se zajednica nalazila na mjestu pogodnom za ribolov, nema dokaza da je ta aktivnost igrala važniju ulogu u životu stanovništva. Diljem lokaliteta nađeni su brojni predmeti za pripremu i konzumaciju hrane, od okova kosa, ostataka srpova i žrnjeva, do dijelova pokretnih ognjišta, noževa i stolnog posuđa.

Dijelovi ženske nošnje i opreme ratničke elite izloženi su u dijelu izložbe *Stanovnici*. Žene su u željeznodobnim zajednicama uporabom različitih elemenata nošnje,

Slika 1: Ostatak amfore s prvim epigrafskim spomenom Siscije (snimio J. Imbrišak)

poput fibula, pojaseva, narukvica, ogrlica, ukrasa za kosu, izražavale svoj identitet. Željeznodobnu nošnju segestanskog kraja obilježava uporaba elemenata nošnje koji potječu iz različitih kulturnih krugova/sredina s prostora jugoistočnih Alpa, južne Panonije i zapadnog Balkana. Kasno željezno doba odlikuje uporaba različitih varijanti fibula tipa *Certossa*. Latenska kultura donosi promjene u ženskoj nošnji koje se najviše ističu u uporabi novih oblika fibula i pojaseva. Ratnička elita zauzimala je povlašten položaj u svim zajednicama starijeg željeznog doba. Standardna ratnička oprema sastojala se od kaciga, oklopa, štita i štitnika za potkoljenice. Na području nekadašnje Segestike pronađena je samo jedna ilirska kaciga, tipa III A1a, koje su pronađene na širokom prostoru od Makedonije do sjevernog Jadrana, a okvirno se datiraju u drugu polovicu 6. i početak 5. st. pr. Kr.

Keramika, tkanine i metalni predmeti predstavljeni su u izložbenom dijelu *Segestika i Siscija kao proizvodni centri*. Segestanska je keramika većim dijelom izrađivana ručno i po tipu se dijeli na lonce, zdjele, šalice, čaše, vrčeve i pehare. Proizvodnja tkanina potvrđena je nalazima kalema, utega i pršljenova. Utezi i pršljenovi pronađeni su i u kućanstvima što dokazuje da se do tkanine, osim kupnjom, dolazilo i izradom u vlastitom domu. Nalazi četiri brončane matrice za izradu privjesaka upućuju na postojanje toreutičke radionice u mlađoj željeznodobnoj fazi naseljavanja. Na položaju Pogorelac otkrivene su i radionice za taljenje bronce, dok se nekoliko

nalaza dovodi u vezu s obradom željezne rude.

Dio *Trgovina i razmjena* usmjeren je većinom na numizmatičke nalaze i brončano posuđe kao dokaz uključenosti segestanske zajednice u šire regionalne mreže trgovine i/ili razmjene. Najveći dio numizmatičkih nalaza su tauriščanske kovanice, kovane od sredine 2. st. pr. Kr. do dolaska rimske vlasti. One se definiraju kao „novac posebne namjene” koji je rabljen za razmjenu darova, miraz, razne naknade i plaćanje danka. Među rimskim republikanskim novcem uglavnom imamo srebrne denare, nekolicinu kvinara i jedan viktorijat. Posebno je vrijedan numizmatički nalaz zlatnik, *aureus*, Kvinta Kornuficija.

Slika 2: Ilirska kaciga iz Segestike
(snimio J. Imbrišak)

Brončano posuđe, osim nekolicine komada uvezenih između 6. i 4. st. pr. Kr, većinom se sastoji od kasnorepublikanskog posuđa uvezenog tijekom 2. i 1. st. pr. Kr. Pozornost najviše plijeni situla kruškolikog tijela i cilindričnog vrata s atašama u obliku dva dupina, datirana u 1. st. pr. Kr.

Pretposljednja tematska cjelina je *Umjetnost i duhovnost*, gdje je naglasak na antropomorfnim i zoomorfnim ukrasnim predmetima. U starijem željeznom dobu počinje se sve češće pojavljivati ljudski lik. O naravi prikaza, tj. predstavljaju li bogove, heroje ili smrtnike, uvelike se raspravlja. Na području Segestike do sada je pronađeno pet antropomorfnih keramičkih figurica, većinom stilizirana prikaza. Ljudski se lik nalazio i na keramičkim posudama i privjescima, među kojima se kvalitetom izrade ističe privjesak napravljen od srebrne pločice na koju je pričvršćena ženska glava s torzom, izrađena iskucavanjem legure zlata i srebra. Zoomorfni prikazi posvjedočeni su kao samostalni brončani ili keramički prikazi i kao dekorativni elementi

Slika 3: Situla s atašama u obliku dupina (snimio J. Imbrišak)

na drugim predmetima. Umjetničkom se vrijednošću ističu brončani privjesak u obliku ovna, stilizirana keramička figurica konja i zlatna narukvica ukrašena nizom realističnih prikaza zmija čiji krajevi završavaju glavama ptica grabljivica.

Zadnja tematska cjelina *Rimsko osvajanje Segestike/Siscije* objašnjava povijesni kontekst osvajanja Segestike 35. g. pr. Kr, donosi arheološke dokaze opsade i pokušava rekonstruirati prikaz segestanskog ratnika. Do osvajanja Segestike dolazi tijekom veće Oktavijanove kampanje 35–33. g. pr. Kr, čiji je cilj bilo učvršćenje granica Ilirika i smirivanje prethodno pokoreni naroda, iako se u literaturi navode i drugi mogući razlozi (npr. uvježbavanje vojske za sraz s Markom Antonijem). Vojni nalazi iz Siska ipak se samo s velikom dozom opreza mogu neupitno povezati s tom jednomjesečnom opsadom Segestike. Razdoblju opsade tako zasigurno pripadaju brončane kacige tipa *Buggenum*, mačevi i koplje s tuljcem za nasad drške i dijelovi karičastih oklopa.

Slika 4: Privjesak s pričvršćenom ženskom glavom (snimio J. Imbrišak)

svih neugodnosti uzrokovanih pandemijom i potresom da bi konačno mogla biti otvorena posjetiteljima krajem veljače 2024.

Izložba *Segestika i Siscija – naselje s početka povijesti*, autora Ivana Drnića, kroz dvjestotinjak predmeta sažima dosadašnje spoznaje o željeznodobnom naselju Segestici. Ovo je naselje nastalo na samom kraju brončanog doba i postupno se širilo tijekom starijeg i mlađeg željeznog doba, završavajući svoj samostalni razvoj u drugoj polovici 1. st. pr. Kr. Kroz devet tematskih cjelina izložba posjetitelje vodi kroz sve segmente života ove prapovijesne/ protohistorijske zajednice, iz koje će u narednim desetljećima izrasti važna i moćna rimska Siscija. Pozornost posjetitelja zasigurno će najviše privući nekolicina predmeta koji se ističu kvalitetom izrade, ukrasima i namjenom – mačevi, ilirska kaciga, situla s atašama u obliku dupina te antropomorfne i zoomorfne figurice. Za kraj vrijedi još jednom istaknuti zamršeni put koji je izložba morala proći uslijed

Josip Imbrišak